

عهدنامهٔ فینکنشتاین

خسرو خسروی

عهدنامهٔ فینکنشتاین در تاریخ ایران مشهور است. اما دربارهٔ موقعیت جغرافیایی آن محل و قصر آن هرگز در منابع ایرانی مطلبی نوشته نشده است. در دایرة المعارفهای بزرگ مانند امریکانا و بریتانیکا و لاروس بزرگ حتی لاروسهای چاپ قدیم مطالبی دربارهٔ آن نیز نیامده است.

در حدود سال ۱۳۴۰ ش مرحوم دکتر مصاحب از من خواست تا مطلبی دربارهٔ فینکنشتاین برای دایرةالمعارف فارسی بنویسم، این کار به لحاظ نداشتن منابع انجام نگرفت و مطالب مادهٔ فینکنشتاین، در دایرةالمعارف فارسی بیشتر دربارهٔ معاهده است تا جغرافیا و تاریخ آن منطقه. تا اینکه پس از حدود ۳۰ سال به همت و پیگیری آقای محمدرضا فیاض معاون بنیاد دایرةالمعارف اسلامی، و عضو وزارت خارجه این کار انجام گرفت. بر اثر اقدام نامبرده از طریق سفارت لهستان در تهران، آقای دکتر هنریک پولاک، سرپرست بایگانی دولتی شهر گِدانسک (لایبزیگ سابق) عکسهای قدیمی قصر هنگام آبادی و عکسهایی از ساختمانهای ویران و سوختهٔ آن، و نقشه‌ها و اطلاعاتی دربارهٔ جغرافیا و تاریخ آن به زبانهای آلمانی (بیشتر لهستانی) برای بنیاد دایرةالمعارف اسلامی فرستاد. بر حسب تصادف آقای مارکِ اِسموژینسکی دانشجوی لهستانی دانشکدهٔ ادبیات دانشگاه تهران که مشغول گذراندن رسالهٔ دکترای دربارهٔ سنایی غزنوی است به دفتر بنیاد دایرةالمعارف آمد و قسمت‌های اساسی منابع را از زبان لهستانی ترجمه کرد. دکتر زریاب نیز لطف کرده قسمتهایی از مآخذ آلمانی را ترجمه کردند تا این مقاله آماده شد که جای آن در مآخذ و منابع ایرانی خالی بود، مطلب جالب اینکه

اتاقی در آن قصر بنام فرستادهٔ ایرانی نگهداری می‌شد که در منابع ایرانی از آن خبری نبود. با سپاس از همه کسانی که در فراهم آوردن این مقاله تلاش کرده‌اند. فینکنشتاین^۱ ویرانه‌های قصری سوخته در ۶ کیلومتری شمال شهر روزنبرگ (سوش)^۲ و ۶ کیلومتری شرق آبادی پرابوتی (ریزن بُورگ^۳ سابق) در دهکدهٔ کامپنیس^۴ در ولایت اِلبلاس^۵ در ۲۰۰ کیلومتری شمال ورشو، در کشور لهستان، در کنار رود لیونا،^۶ و نزدیک دریاچه گاودی بر سر یک جاده نظامی قرون وسطایی قرار دارد. قصر در ۱۹۴۵ م آتش گرفت و تنها ساختمانهای جانبی آن مانند کاخی کوچک در پارک (از نیمهٔ اوّل قرن ۱۸ م)، و دروازهٔ قصر (از ۱۷۳۵ م) و بخشی از ساختمانهای خدماتی آن باقی مانده است.

فینکنشتاین به لحاظ اینکه سفیر فوق العاده ایران در ۱۸۰۷ م در آنجا با ناپلئون ملاقات کرده است، و معماری و آثار هنری آن اهمیت دارد. ظاهراً تا ۱۹۴۵ م نام فینکنشتاین متداول بود، از آن تاریخ دهکده نام کهن لهستانی خود را باز یافت. نام ده کامپنیس نخستین بار در سندی از ۱۳۲۱ م ضبط شده و بار دوم در سندی دیگر از ۱۳۳۹ م نام آن آمده است که در آن مرز منطقه کامپنیس با بخش اولنوف^۷ تعیین گردیده بود. در آن هنگام مالکیت آن به کلیسای پومیزان^۸ تعلق داشت. در ۱۴۴۱ م دهکده را لهستانی‌ها بطور کامل سوزاندند ولی دوباره آباد شد. در ۱۵۳۲ م شاهزاده آلبرخت دهکده را به اسقف ژرژ پُولینز^۹ اعطا کرد. دهکده در سال ۱۵۴۷ م به بالتازار فون گوکیریتز^{۱۰} بخشیده شد. در سال ۱۵۶۷ م دهکده دوباره جزو املاک خاندان پُولینز درآمد. در سال ۱۶۵۳ م دهکده کامپنیس از خاندان مذکور خریداری شد و سرانجام در سال ۱۷۰۵ م سردار پروسی آلبرخت گوتتراد فینک فون فینکنشتاین دهکده را خریده و نام خود را بر آن داد. از آن به بعد فینکنشتاین مقر حکومتی تازه تأسیس فیدلیک کامیس هرشافت گردید. در سال ۱۷۸۲ م پسر سردار پروسی فریدریک لودویک فینک فون فینکنشتاین

1. Finckenstein

2. Suez

3. Riesen burg

4. Kamieniec

5. Elblas

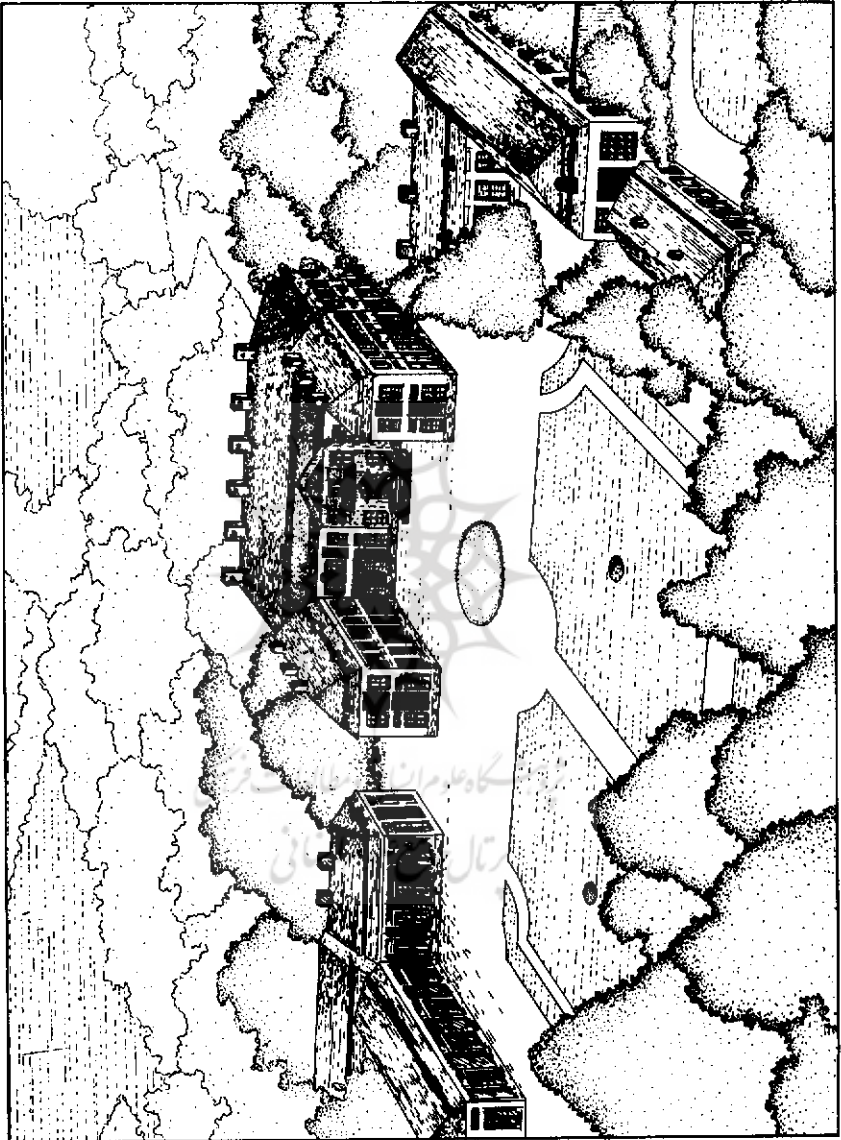
6. Lwna

7. Ulnow

8. Pomezan

9. Georg Polenz

10. Baltazar von köckeritz

دهکده را به خواهرزاده خود فروخت که تا سال ۱۹۰۵ م در دست آن خاندان باقی بود. در قرون ۱۹ و ۲۰ میلادی صاحبان اصلی کامینیس عبارت بودند از خانم کارولینا زودون^۱ از خاندان فینکنشتاین (تا سال ۱۸۲۵ م) و پسرش ویلهلم (تا سال ۱۸۳۱ م) و بعداً برادر کوچکتر وی (تا سال ۱۸۵۰ م) و سرانجام در ۱۹۰۰ م دهکده بدست ژودریگو^۲ بزرگترین پسر فایان^۳ افتاد. کامینیس از سال ۱۹۲۹ م به بعد تا ۱۹۴۲ م بدست هرمان و پسرش آلفرد افتاد که تا سال ۱۹۴۵ م در آنجا زندگی می‌کرد.

دهکده کامینیس در ۱۷۸۹ م مشتمل بر املاک دهقانی با قصر و ساختمانهای خدماتی و آسیا و کلیسا بود و از ۴۷ واحد مسکونی تشکیل می‌شد. در ۱۸۸۵ م مساحت دهکده به حدود ۹،۱۶۰ هکتار و مساحت زمین زیر کشت به ۲،۶۹۲ هکتار و مساحت مراتع ۴۴۴ هکتار و مساحت جنگل به ۴،۴۳۹ هکتار می‌رسید.

معماری و آثار هنری فینکنشتاین به عنوان آثار فرهنگی (دوره پادشاه دوم پروس) مدیون سردار مذکور است. قصر از غرب روبروی جاده شوسه‌ای قرار دارد. از شمال و جنوب بصورت قرینه ساخته شده است. در وسط آن میدانی برای احترامات نظامی، و در شرق باغ، قصر قرار گرفته بود. که تا دریاچه گوردن^۴ امتداد داشت. قصر دو طبقه بود و در طبقه همکف به غیر از سالن پله‌های ورودی اتاق‌های پذیرایی قرار داشت. ساختمانهای اطراف اندکی بلندتر قرار داشتند بطوری که در نیمه طبقه زیر آنها اماکن مسکونی صاحب قصر قرار گرفته بود و در نیمه طبقه فوقانی اطرافیان ساکن بودند. طبقه اول بعنوان محل کار خانواده سلطنتی بود و سالن بزرگ پذیرایی در میانه قرار داشت و از سوی شمال به اتاق پادشاه منتهی می‌شد و در کنار آن اتاق ملتزمین قرار می‌گرفت. نیمه طبقه اول به ملکه تعلق داشت. در زیرزمین، آشپزخانه و سالن غذاخوری بود. معماری ظاهری قصر با برآمدگی‌های سفید با پنجره‌هایی با خطوط قرمز با بالکن‌های

1. Karolina zu Dohna

2. Rodrigo

3. Fabian

4. Gouden

سنگی و پنجره‌ای آهنین و داخل ساختمان دارای تزئینات هنری بود. در طبقه همکف سالن ورودی تصویرهایی از فردریک کبیر و دخترش نقاشی شده بود که از بهترین نقاشی‌ها و آثار هنری قصر محسوب می‌شد. همچنین تصاویر دیگر در اتاقهای دیگر دیده می‌شد. قصر دارای اتاقی بنام سفیر ایران با یک تخت خواب بزرگ سقف‌دار بود که سفیر ایران در ۱۸۰۷ م (۱۲۲۲ ق) در آن مدتی بسر برده با ناپلئون ملاقات کرد. سفیر ایران که با فرستاده ناپلئون ژوبر برای بستن معاهده‌ای به لهستان رفته بود محمدرضا خان قزوینی بیگلریگی قزوین وزیر شاهزاده محمد میرزا بود که پیش از حرکت به لقب خانی ملقب شده بود.

معاهده‌ای را که محمدرضا قزوینی بسته بود پس از ۶ ماه به ایران رسید، و پس از توشیح فتحعلیشاه به معاهده فینکشتاین ۲۵ صفر ۱۲۲۲ (۴ مه ۱۸۰۷ م) مشهور شد. در قصر مذکور، اتاقی که سفیر ایران مدتی در آن زندگی کرد، همان اتاقی است که زن غیرشرعی ناپلئون بنام ماریا والوژسکا از اشراف لهستان در آن بسر می‌برد.

از پی آمده‌های معاهده فینکشتاین دشواریهای فراوانی بود که بر ایران وارد آمد از جمله قرارداد یا معاهده ۱۸۱۲ م مطابق ۲۹ صفر ۱۲۲۷ (۱۴ مارس ۱۸۱۲) بین دولت‌های ایران و انگلیس، و عهدنامه گلستان در ۱۲۲۸ قمری (۲۳ اکتبر ۱۸۱۳) میان ایران و روسیه بسته شد.

سردار پروسی آلبرخت گنتراد فینک فون فینکشتاین فرمانده شجاع و یک مسیحی با ایمان پروسی در سال ۱۶۶۰ م در ساپرو از توابع سولدو متولد شد، و در ۱۶ دسامبر سال ۱۷۳۵ م در برلین درگذشت. وی از ۱۶۷۷ م فعالیت نظامی خود را در ارتش فرانسه آغاز کرد، و در ۱۶۸۹ م با درجه سرگردی در هنگ امرای براندنبرگ بخدمت پرداخت. در سال ۱۷۰۱ م در جنگ در اسپانیا، وی فرصت یافت تا لیاقت نظامی خود را نشان دهد. وی در سال ۱۷۰۴ م به درجه ژنرالی رسید. در همان سال به عنوان آجودان پادشاه در دفتر وی مشغول به خدمت شد و تا سال ۱۷۰۶ م در این سمت باقی ماند. در سال ۱۷۰۹ م به لحاظ شجاعت در جنگها با حکم پادشاه جزو شاهزادگان درآمد، و بین سالهای ۱۷۱۸ تا

۱۷۲۷ م به عنوان مشاور نظامی پادشاه در دربار بود. شهر فینکنشتاین از این سردار نام گرفته است.

منابع

- ۱- قرارداد در مورد مرزهای شهر آزاد گدانسک دارای مهر و امضا قیصر ناپولئون مورخ ۱۸۰۸/۲/۵.
- ۲- استوارنامه کنسول فرانسه در گدانسک صادره از شهر بوردو مورخ ۱۸۰۸/۴/۱۱ دارای امضای ناپلئون.
- ۳- قسمتی از کتاب تحت عنوان تاریخ شهر گدانسک مال چشلاک و بیرنات در مورد تاریخ شهر گدانسک در ۱۸۱۴ - ۱۸۰۶ م (دوره ناپولئون) دارای مجموعه‌ای از تصاویر مربوط به دوره نامبرده.
- ۴- دو قطعه از نقشه منطقه اطراف «کامیه ینه تس» (فینکنشتاین سابق) واقع در استان «البلاس» (دویست کیلومتری شمال ورشو).
- ۵- قسمتی از مقاله آلمانی: (دانزیگ ۱۹۰۶ م) BAU UND KUNSTDENKMÄLER، از صفحه‌های ۱۴۱ - ۱۴۳، ۱۴۵ - ۱۴۶ شامل توصیف مفصل قصر «فینکنشتاین»، عکس قصر و نقشه آن و همچنان توصیف اتاقهایی که در آن ناپلئون و خانم ماریا والنسکا و فرستاده ایرانی اقامت داشته‌اند.
- ۶- عبدالرزاق بیگ دنبلی (مفتون)، مآثر سلطانیه، چاپ صدری افشار، تهران ۱۳۵۱ ش.
- ۷- لسان‌الملک کاشانی (سپهر)، ناسخ التواریخ، چاپ محمدباقر بهبودی، تهران ۱۳۴۴ ش.
- ۸- آلفردو گاردان، مأموریت ژنرال گاردان در ایران، ترجمه عباس اقبال، تهران ۱۳۱۰ ش.
- ۹- سعید نفیسی، تاریخ اجتماعی و سیاسی ایران، تهران ۱۳۶۱ ش، ۲ جلد.